

доступними життєвими сферами і торкаються зазвичай «середньої ланки» ціннісної ієрархії людини, тобто у тій її ділянці, яка розташована між найбільш значущими та найменш значущими (незначними) життєвими цінностями. Варто також розуміти, що трансформації в системі цінностей в перехідний період (від раннього до пізнього юнацького віку), пов'язані зі змінами рівня самоактуалізації, міри усвідомленості життя та самооцінки юнаків та дівчат. Такий механізм ціннісних змін функціонує незалежно від профілю освіти юнаків, тому може розглядатися як універсальний механізм аксіогенезу особистості.

З огляду на сказане вважаємо, що саме в закладі освіти як особливому просторово-часовому освітньому континуумі має забезпечуватися можливість самовизначення особистості, зокрема набуття особистістю смислу, цілей та ресурсів власного життя. Цей процес передбачає якісні зміни у ставленні особистості до власного життя завдяки формуванню цілісного уявлення про світ і усвідомленню свого місця в ньому. Смыслотвірною ланкою освіти в університеті може стати кафедра як органічна педагогічна єдність, самостійна цілісність, об'єднана у просторі та часі, носій місії університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галян І.М. Особистісні детермінанти становлення педагога сучасної школи. *Психологія особистості: науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал*. 2017. №1 (8). С.177–183.
2. Галян І.М., Галян О.І. Психологія професійної діяльності педагога: теоретико-емпіричний аналіз: монографія. Львів: В-во «БОНА», 2022. 220 с.

Іванна ШЕВЧУК

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ЧИННИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

На сьогодні, однією із найактуальніших проблем в шкільному середовищі є проблема булінгу. Замовчування та недостатнє обговорення проблеми булінгу

може призводити до жорстокості серед учнів, що негативно впливає на формування особистості. Досвід негативних емоцій на ранньому етапі життя може відбитися на довгостроковому фізичному, емоційному та соціальному розвитку дитини, тому, нам важливо зрозуміти та проаналізувати чинники які зумовлюють проблему булінгу серед учнів.

Термін «булінг» походить від англійського дієслова «to bully», що означає ображати, залякувати або примушувати когось до небажаних дій, особливо тих, хто є меншим або менш впливовим. В українському перекладі термін «булінг» використовується для опису цькування та залякування. У 1993 році норвезький психолог Д. Ольвеус вперше сформулював визначення терміну «булінг» в контексті молодіжного середовища. Це визначення стало широко відомим і загальноприйнятим. Основною характеристикою булінгу, за його визначенням, є навмисна, систематично повторювана агресивна поведінка, яка базується на нерівності соціальної влади або фізичної сили [1, с. 16].

Д. Ольвеус також виділив три важливі компоненти булінгу: агресивна поведінка: булінг передбачає наявність небажаної та негативної дії; повторюваність: булінг має властивість повторюватись, включаючи певні зразки поведінки; нерівність сили чи влади: булінг характеризується нерівністю в силі, владі або соціальному статусі між особами [2, с. 25].

З метою визначення чинників, які зумовлюють проблему булінгу серед учнів молодших класів, нами було проведено дослідження серед учнів 3 – 4 класів на базі Городницької загальноосвітньої школи I-III ступенів та Постоливської загальноосвітньої школи I-III ст. Загалом у дослідженні взяли участь 55 учнів.

У процесі дослідження ми використали такі методики: проективна методика «Дерево» (Дж. і Д. Лампен); тест тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен); методика самооцінки «Сходинки».

Проективна методика «Дерево» спрямована на дослідження шкільної мотивації та адаптації [3, с. 25]. Проаналізувавши результати (рис. 1), ми можемо зробити наступні узагальнення.

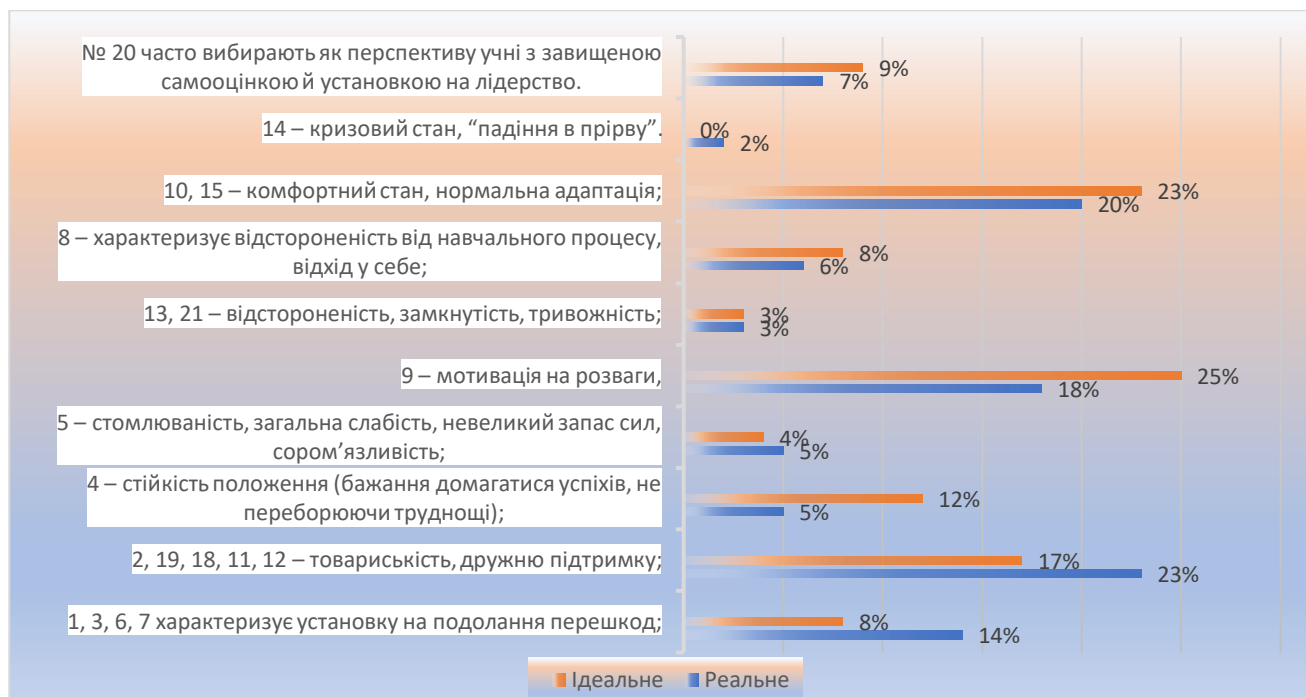

Рис. 1 Емпіричні показники адаптації молодших школярів за методикою «Дерево» Дж. і Д. Лампен , у %

За шкалою «установка на подолання перешкод» ми отримали 14% показників за реальним станом учнів та 8 % за бажаною, ідеальною ситуацією. Це можна інтерпретувати як бажання учня вирішити свої проблеми, або можливі труднощі. Зазвичай такі труднощі виникають у взаємостосунках із однокласниками. За наступною шкалою «товарицькість, дружня підтримка» – реальний показник 23%, ідеальний 17%. Це характеризує загальний мікроклімат в учнівському колективі, а також рівень згуртованості класу та бажання учнів товаришувати один з одним. За шкалою «стійкість положення» (бажання домагатися успіхів, не переборюючи труднощі) 12% отримав реальний показник, а ідеальний 5%. Така розбіжність у результатах може бути наслідком похибки у тестуванні, або ж свідчити, що значна кількість учнів бажають легкими шляхами вирішувати проблеми та завдання. Шкала «стомлюваність, загальна слабкість, невеликий запас сил, сором’язливість» отримала 5 % за реальним показником та 4 % за ідеальним. Ці результати можуть бути пов’язані із станом здоров’я або перевантаженням учнів навчальним матеріалом. Найвищий ідеальний показник ми отримали за шкалою «мотивація на розваги» 25% та реальний 18 %. Ці результати характеризують бажання учнів повеселитися, погратися та відпочити.

За шкалами «відстороненість, замкнутість, тривожність», ідеальний та реальний показник рівний 3%. Це може свідчити про можливі проблеми учнів у стосунках із однолітками або підвищену тривожність учнів. Наступна шкала, що характеризує «відстороненість від навчального процесу, відхід у себе» отримала ідеальний показник 8%, та реальний 6%. Це може свідчити про те, що деякі учні відчують дискомфорт або ж значні труднощі у навчанні. За шкалою «комфортний стан, нормальна адаптація учнів» визначено 23% за ідеальним показником та 20% за реальним. Це хороші результати щодо рівня адаптації учнів. Показники за шкалою «кризовий стан падіння в прірву» відповідають 0% за ідеальним показником та 2 % за реального 2%. Це тривожний знак, потрібна обов'язкова додаткова діагностика обстежуваного учня із даним результатом.

Дослідження самооцінки ми провели за методикою «Сходишки». Його результати пропонуємо розглянути у діаграмі, зображеній на рис. 2.

За результатами дослідження, ми спостерігаємо що більшість учнів мають адекватну самооцінку. І це говорить про нормальний тип виховання батьками своєї дитини та справедливе ставлення до вчинків. Ці учні мають низьку тенденцію до вчинення агресії. А також нами визначено, що 20% учнів мають занижену самооцінку, це може бути спричинено частою критикою з боку батьків чи вчителем поведінки та вчинків учнів, або ж завищеними вимогами до учня. Це, в свою чергу, штовхає учня на усамітнення та нейтральну позицію у стосунках. Зазвичай, такий тип самооцінки, може учня зробити жертвою насильства.

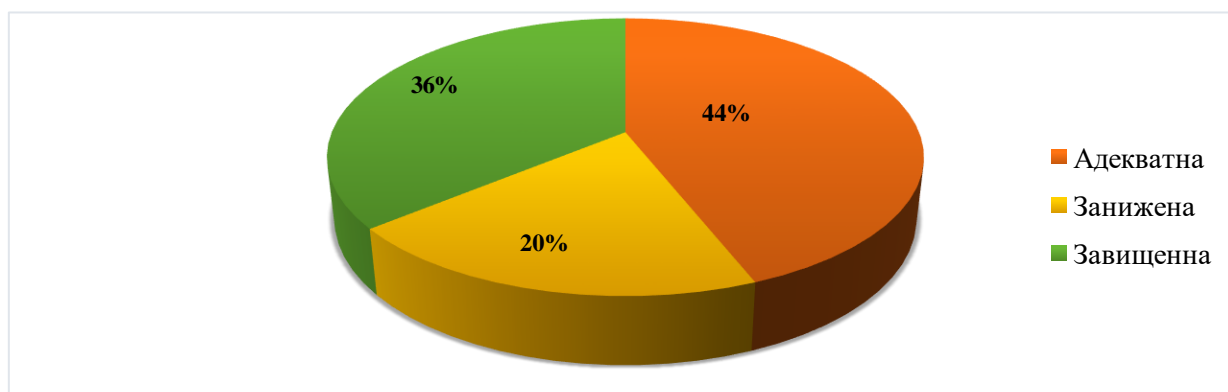

Рис. 2 Розподіл видів самооцінки у молодших школярів за методикою «Сходишки», у %

За шкалою завищеної самооцінки учнів ми отримали 36 %. Ми можемо припустити, що результат завищеної самооцінки учнів є наслідком надмірної похвали учнів зі сторони вчителя і батьків, або ж саме учень має бажання стати кращим і тим самим мотивує вибір найвищої сходинки. Цей тип самооцінки може провокувати учня на вчинення агресії, адже зазвичай такі учні хочуть домінувати і не завжди враховують інтереси інших учнів та їх особисті кордони.

Далі ми провели методику тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен. Отриманні результати діагностики ми подаємо у вигляді секторної діаграми на рис. 3. Вони свідчать про те що, значна частина учнів відчувають високий рівень тривожності. Це можна інтерпретувати із різних сторін. До прикладу учень, можливо, переживає особисті проблеми, або ж проблеми у стосунках із однолітками. Також такі результати можуть бути наслідком частих перебувань учнів в укриттях під час повітряної тривоги. Значний показник (57%) свідчить про низький рівень тривожності досліджуваних учнів, що підтверджує задовільний психоемоційний стан досліджуваного учнівського колективу та середовища.

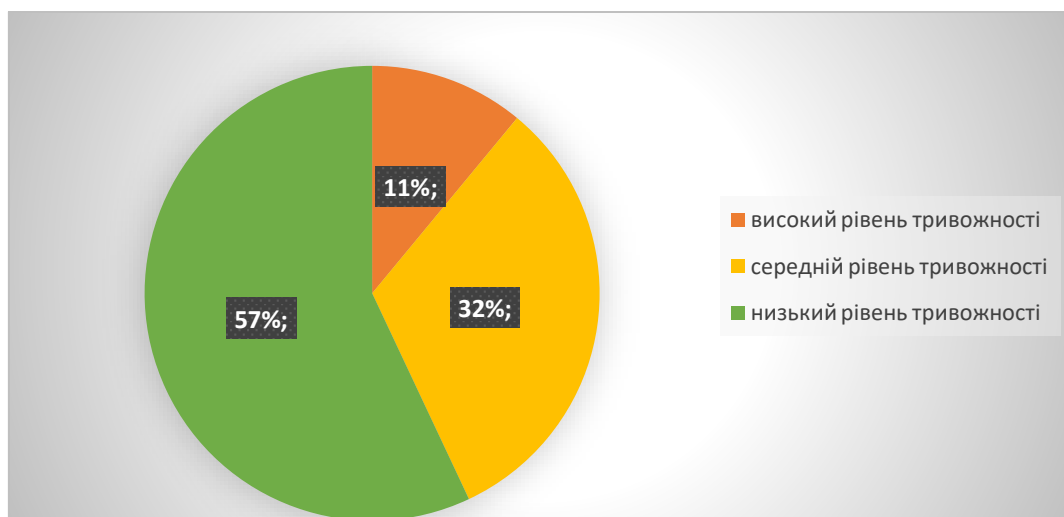

Рис. 3 Емпіричні показники тривожності у молодших школярів за методикою тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен, у %

Тому, враховуючи отримані нами результати дослідження, ми можемо зробити такі узагальнення, що середовище у якому перебуває та навчається учень, несе глобальний вплив на поведінку та подальший розвиток учня. Вкрай важливою профілактичною роботою булінгу у шкільному середовищі є саме

допомога учням у пристосуванні до навчального середовища та просвітницька діяльність зі сторони учасників навчально виховного процесу. Учні, які добре адаптувалися у шкільному середовищі та мають нормальну самооцінку менш схильні стати учасниками булінгу. Учні які характеризуються низькою адаптацією та підвищеною тривожністю у шкільному колективі а також деструктивною самооцінкою, мають високу схильність стати учасниками цькування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кормило О. Явище булінгу в освітньому просторі. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія «Психологія». 2015. Вип. 35. С. 174 -187.
2. Ожйова О.М. Булінг. Шкільний булінг: поняття та основні форми. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. Харків, НУА. 2015. С.158-163
3. Проблема шкільного булінгу серед підлітків URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/287324365.pdf> (дата звернення: 15.08.2023).

Вікторія ОЛЕКСЮК

кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

Юлія ТАРЕЄВА

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

На сучасному етапі політика нашої держави спрямована на входження до європейської співдружності. Прийняття європейських цінностей спрямовується на реалізацію принципів гендерної рівності в усіх сферах життя і забезпечення рівного доступу представників обох статей до виробничих, культурних, освітніх ресурсів. При цьому закономірно, що соціокультурні зміни спрямовані на